

Uluslararası Deniz Hukukunda Deniz Uyuşmazlıklarının Çözümüne İlişkin En Etkin Başvuru Yolunun Bulanık AHP Yaklaşımıyla Belirlenmesi

Eda Tutak¹

Özet

Karasal kaynakların giderek azalması ve özellikle hidrokarbon kaynaklarına duyulan ihtiyacın artmasıyla birlikte devletler, denizlerdeki sınırlarının belirlenmesinde ve korunmasında son yıllarda daha sert bir tutum takınmıştır. Teknolojik ilerlemeyle birlikte deniz doğal kaynaklarından yararlanmanın daha imkânli hale gelmesi, bir taraftan deniz alanlarının önemini artırırken diğer taraftan bu alanlarda rekabetin doğmasına ve deniz uyuşmazlıklarının artmasına yol açmıştır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), deniz sınırlarının belirlenmesindeki prosedürleri düzenleyen başlıca uluslararası belgeyi temsil etmektedir. BMDHS kapsamında deniz uyuşmazlıklarının çözümünde başvurulacak uyuşmazlık çözüm yolları; diplomatik ve yargısal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Diplomatik çözüm yolları; görüşmeler, arabuluculuk, araştırma ve soruşturma, dostça girişim, uzlaştırma olarak belirlenirken yargısal çözüm mekanizmaları ise; Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Genel Tahkim Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı ve Özel Tahkim Mahkemesi'dir. Bu makalenin amacı BMDHS kapsamında deniz uyuşmazlık çözüm yollarının incelenmesi ve çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan Bulanık Analitik Hiyerarşi Prosesi (BAHP) Yöntemi aracılığıyla sorunların çözümünde en etkin başvuru yolunun tespit edilmesidir. BAHP Yöntemi aracılığıyla elde edilen sonuçlara göre deniz uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin en etkin başvuru yolunun 0,7362 etkinlik derecesiyle yargısal çözüm yolları olduğu görülmüştür. Diplomatik ve yargısal çözüm yolları bütüncül bir yaklaşımla ele alındığında ise en etkin üç başvuru yolu sırasıyla 0,6494 etkinlik derecesiyle *Uluslararası Adalet Divanı*, 0,1249 etkinlik derecesiyle *Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi* ve 0,1221 etkinlik derecesiyle diplomatik çözüm yollarından biri olan *Görüşmeler* olarak tespit edilmiştir. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, Uluslararası Adalet Divanı'nın diğer tüm uyuşmazlık çözüm yollarından önemli oranda öncelikli görülmesi, Divan'ın evrensel yargı yetkisiyle örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Deniz Hukuku, Deniz Uyuşmazlıkları, Barışçıl Çözüm Yolları, Bulanık AHP

Jel Kodları: K0, K3, K33

Determination of The Most Effective Recourse Way for Solution of Maritime Disputes in The International Law of The Sea with Fuzzy Ahp Approach

Abstract

Declining gradually of terrestrial resources and particularly with the rising need of hydrocarbon resources, in recent years, states have been maintain a harder manner in order to the determination and protection their borders on the seas. with the technological progress, benefit from marine natural resource are to be more possible, while increasing the importance of marine areas, on the other hand it has led to the emergence of competition and to an increase of maritime disputes in these areas. The United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) represents the major international document regulating the procedures for determining maritime boundaries. Within the scope of UNCLOS, resolution in the marine dispute's recourse of the solution ways are divided into two parts be about diplomatic and judicatory. While diplomatic solution ways are negotiations, mediator, search & investigation, friendly demarche, and reconciliation, judicatory solution ways are The International Tribunal for the Law of the Sea, Arbitral Tribunal Constitute, The International Court of Justice, and Special Arbitral Tribunal Constitute. The objective of this research is to examination of the maritime dispute solution ways within the scope of UNCLOS and to determine the optimum of the recourse way for solve the problems via Fuzzy Analytical Hierarchy Process (FAHP) which is a multi-criteria decision making methods. According to the results which are obtained via FAHP method that Judicatory solution ways is the optimum way regarding to maritime dispute with 0.7362 efficiency degree. When diplomatic and judicatory solutions are go around with a holistic approach, the first three most effective recourse ways were determined as *The International Court of Justice* with efficiency degree of 0.6494, *The International Tribunal for the Law of the Sea* with efficiency degree of 0.1249, and the *Negotiations* which is one of the diplomatic solution ways, with efficiency degree of 0.1221. When the results are evaluate as the general, The International Court of Justice has a significant priority over all other dispute resolution because of the universal jurisdiction of the court.

Keywords: Internaional Law, Law of the Sea, Maritime Disputes, Peaceful Solutions, Fuzzy AHP

Jel Codes: K0, K3, K33

¹ Öğr. Gör. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, İrfan Can Köse MYO, edatutak@gumushane.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-8567-8106

1. Giriş

Tarihsel olarak XV. yüzyılda, Avrupalı güçlerin denizaşırı sömürgeleştirme hareketleri, okyanusların durumu ve ulusların denizde hangi haklara sahip olduğu konusunda tartışmalar başlatmıştır. Bu tarihten itibaren büyük güçlerin denizlerde oluşturdukları tekelleşmeye karşı denizlerin özgürlüğüne ve devletlerin deniz alanlarındaki yetkilerinin sınırlandırılmasına yönelik görüşler gündeme gelmiş, bu konudaki tartışmalar farklı açılardan şekillenerek günümüze kadar devam etmiştir. İnsanlığın başlangıcından beri denizler; gıda ve ticaret yolları sağlayan bir geçim kaynağını oluşturmuştur. Doğal kaynaklar ve zenginlik arayışı, denizcilik endüstrisi aracılığıyla sürdürülebilir kalkınmayı kolaylaştırmıştır. Denizin toplumsal hayattaki bu önemi, devletlerin sahip olduğu deniz sınırları belirlenirken çatışma yaşanmasına, denizlerden yararlanma hakkı ve sorumlulukları kapsamında ihtilafların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Denizlerdeki bu ihtilafların barışçıl yollardan çözülmesi ise devletler arasındaki siyasi, diplomatik, askeri ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin yanı sıra küresel barış ile ticaret ortamının korunmasında da oldukça önemlidir (Nwachukwu ve Nwakoby, 2021: 184). Sürdürülebilir dünya ekonomisinin önemli bir parçası haline gelen mavi ekonominin artan önemi nedeniyle devletler, deniz kaynakları konusunda daha hassas ve denizlerdeki egemenlik alanlarını koruma noktasında daha temkinli davranmaktadır (Hasan, vd., 2019: 89).

21. yüzyılda işlevsel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde deniz alanları, devletler için daha değerli hale gelmiştir. Öyle ki teknolojik gelişmenin denizlerden faydalanmayı daha mümkün hale getirmesi, mavi ekonominin sürdürülebilir ekonomik gelişimdeki önemi, denizlerdeki askeri gücün ülke güvenliği, savunma ve dış politikadaki aktif rolü, karasal kaynakların giderek azalması, küresel ticarete deniz yolunun önemi, diğer devletlerle olan güç ilişkisinde deniz gücünün yüksek etkisi ve özellikle denizlerde keşfedilen hidrokarbon kaynaklarına duyulan ihtiyacın artması gibi faktörler, denizleri 21. yüzyılın stratejik rekabet alanlarına dönüştürmüştür. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından 2018 yılında yayınlanan “Deniz Taşımacılığının 50 Yıllık İncelemesi, 1968-2018: Geçmiş Düşünmek, Geleceği Keşfetmek” isimli raporda; deniz taşımacılığının son 50 yıl içinde uluslararası ticarete %80 ile %90 arasında değişen çok yüksek bir paya sahip olduğu vurgulanmıştır (UNCTAD, 2018). Deniz taşımacılığı; enerji, gıda, hammadde, mamul mallar gibi vazgeçilmez kaynaklar ile emtiaların okyanuslar ve denizler üzerinde kitlesel hareketine izin verdiğinden küresel ticareti kolaylaştırarak ulusların zenginliğini etkilemektedir (Baumler, Arce ve Pazaver, 2021: 1). Ayrıca denizler, devletlerin dış politikada etkili bir şekilde kullandıkları askeri güçlerini yansıtmalarına olanak tanıyan önemli güç projeksiyon alanlarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda devletlerin ülke egemenliklerinin uzantısı olan denizlerdeki egemenlik alanlarının sınırlarının belirlenmesi ve hiçbir devlete ait olmayan deniz alanlarının kullanımıyla ilgili ilke ve esasların tespit edilmesinde genel geçer kuralları oluşturan uluslararası deniz hukuku kritik bir öneme sahiptir.

Uluslararası deniz hukuku, doğası gereği devletlerin bir araya gelerek kendi rızalarıyla oluşturdukları anlaşmalar ve uluslararası belgeler ile belli başlı kurallar belirlemesi, yine kendi rızalarıyla kurdukları uluslararası mahkemelerin yargı yetkisini kabul etmeleriyle uygulama alanı bulmaktadır. Dolayısıyla denizlerde belirlenen genel geçer kurallar ve uluslararası mahkemeler, devletlerin üstünde bir otoritenin yer almadığı küresel sistemde kritik önem arz etmektedir. Bu kapsamda 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), deniz sınırlarının belirlenmesi, açık denizlerden yararlanma hakkının tayini ve deniz uyuşmazlıklarının çözümünde başvurulması gereken prosedürlerin düzenlenmesi bakımından günümüzde geçerliliğini koruyan en kapsamlı uluslararası belge olma özelliği taşımaktadır.

Çalışmanın amacı, BMDHS kapsamında deniz uyuşmazlıklarının çözümüne yönelik başvuru yollarını inceleyerek bu çerçevede en etkin başvuru yolunu Bulanık AHP (BAHP) yöntemiyle belirlemektir. Bu çalışma, deniz uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin başvuru yollarının etkinlik derecesini BAHP Yöntemiyle belirleyen literatürdeki ilk çalışmadır ve sahip olduğu bu niteliğiyle literatürde var olan boşluğu doldurması bakımından özgün değer taşımaktadır. Belirlenen amaç kapsamında çalışmada ilk olarak uluslararası deniz hukuku ve denizlerde yaşanan uyuşmazlıklara ilişkin literatür araştırmasına yer verilmiş, ardından BMDHS kapsamında devletlerin denizlerdeki egemenlik alanlarına ilişkin temel

kavramlar açıklanmış, takiben 1982 tarihli BMDHS çerçevesinde çalışmada kullanılan uyuşmazlık çözüm yolları incelenmiştir. Daha sonra uluslararası deniz hukukunda deniz uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin en etkin başvuru yolunun belirlenmesi amacıyla kullanılan BAHP Yöntemi açıklanmış ve son olarak uygulama sürecine yer verilerek çalışmada gerçekleştirilen uygulamadan elde edilen bulgular sunulmuştur.

2. Uluslararası Deniz Hukuku ve Deniz Çatışmalarına İlişkin Literatür Araştırması

Uluslararası deniz hukuku, kıyı devletlerinin coğrafi yargı yetkilerini, okyanus ve deniz çevresindeki doğal kaynakların kullanımı ile korunmasında devletler arasındaki hak ve görevleri düzenleyen bir uluslararası kamu hukuku dalını temsil etmektedir (Hoagland vd., 2019: 526). Uluslararası deniz hukuku ile deniz ticaret hukuku birbirinden ayrı alanlardır. Deniz hukuku; deniz alanları ve deniz yatağıyla ilgili uluslararası hukuk kişilerinin hak ve yükümlülüklerini düzenlerken deniz ticaret hukuku; özel hukuk kişileri arasında deniz yoluyla yük ve yolcu taşınmasına ilişkin konuları ele alan hukuk dalını oluşturmaktadır (Aksar, 2017: 23). Uluslararası deniz hukukunun kaynakları ise; iki veya çok taraflı anlaşmalar ile yapılageliş kuralları olarak da anılan uluslararası örf-adet kurallarını kapsamaktadır (Churcill ve Lowe, 1988: 5-19).

20. yüzyılda devletlerin egemenlik yetkisinde bulunan deniz alanlarının yasallaştırılması çalışmaları başlamış, bu alanda yaşanan gelişmeler ise küresel eğilimleri denizlere doğru kaydırıldığından devletlerin denizlerdeki hak ve sorumluluklarının belirlenmesi daha önemli hale gelmiştir (Osthagen, 2020: 1). Çalışmanın amacı kapsamında gerçekleştirilen literatür araştırmasına yönelik bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. Uluslararası Deniz Hukuku ve Deniz Çatışmalarına İlişkin Literatür Özeti

Yazar (Yıl)	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Sonucu	Metodoloji	Özgün Değer
Tim vd. (2005)	BMDHS kapsamında deniz bilimsel araştırmalarının yasal çerçevesini incelemek.	Deniz bilimsel araştırmaları için evrensel olarak uygulanabilir bir düzenleyici sürecin oluşturulması, barışçıl bir deniz ortamının sürdürülmesi ve teşviki için kritik öneme sahiptir.	Teorik ve Metinsel Analiz	Deniz çevresinin barışçıl bir şekilde korunmasını teşvik etmek için deniz bilimsel araştırmalarının uluslararası işbirliğine dayalı bir yasal çerçeve ile özel olarak belirlenmesi ihtiyacını ortaya koymuştur.
Keyuan (2010)	Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin çalışma usul ve esaslarını inceleyerek Doğu Asya ülkelerinin tutumunu ortaya koymak.	Uluslararası yargıya başvurmak, küresel düzeyde hukukun üstünlüğünün temel bir bileşeni oluşturulmaktadır. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı'na kıyasla daha az tercih edilmekte ve bu durum mahkemenin meşruiyeti ve yetkinliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.	Vaka İncelemesi	1982 BMDHS ile birlikte kurulan Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesinin usul ve esasları ile uygulamalarını inceleyerek, bu mahkemenin varlık nedeni ve güvenilirliğini analiz etmiştir.
Groves (2011)	ABD'nin Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne üye olması durumunu incelemek.	ABD'nin BMDHS'ye üye olması durumunda genişletilmiş kıta sahanlığından üretilen maddi değerlerin iade edilmesi gerektiği ve bu nedenle Amerikan halkının	Kavramsal ve Tarihsel Analiz	Amerikan egemenliği ve ulusal çıkarları perspektifinden gerçekleştirilen realist bir analizi temsil etmektedir.

		ekonomik zarara uğrayacağıdır.		
Roach (2014)	Uluslararası hukuktaki uluslararası teamül kurallarını incelemek ve BMDHS'ye taraf olmayan devletleri de bağlayıcı hükümleri belirlemek.	Uluslararası deniz hukukunda uluslararası anlaşmada yer almayan ancak tüm devletleri bağlayıcı etkiye sahip uluslararası teamül kuralları mevcuttur ve deniz uyuşmazlıklarında mahkemeler tarafından kullanılmaktadır.	Dava ve Yargı Kararları İncelemesi	Uluslararası mahkemeler tarafından deniz uyuşmazlıklarının çözümünde kullanılan uluslararası teamül kurallarını derleyerek kronolojik sırayla sunmuştur.
Druel ve Gjerde (2014)	Denizlerde sürdürülebilirlik sağlamak amacıyla BMDHS dışında bir uluslararası anlaşma seçeneği belirlemek.	Tüm insanlık için adil, sürdürülebilir ve esnek bir rejim sağlamak üzere BMDHS'deki temel boşluklar giderilmelidir.	Metinsel Analiz	Sadece BMDHS'deki boşluklar belirlenmemiş aynı zamanda oluşturulacak yeni bir uluslararası anlaşma için öneriler sunulmuştur.
Ásgeirsdóttir ve Steinwand (2015)	Uluslararası deniz hukukunda devletlerin ikili ve çok taraflı anlaşmalarındaki uyuşmazlık çözüm mekanizmalarını incelemek.	Deniz sınırı anlaşmaları, ikili iş birliğine ilişkin güçlü bir hukuki zemin yaratmaktadır.	Korelasyon Analizi	186 sözleşmeyi ele alarak denizlerdeki çatışmaların çözüm mekanizmalarını inceleyen ilk çalışmadır.
Hasan vd. (2019)	Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmazlıkları incelemek.	Deniz sınırı anlaşmazlığının hızlı bir şekilde çözülmesi, kıyı devletlerinin barış içinde bir arada yaşaması için ve ekonomik açıdan kilit öneme sahiptir.	Betimleyici Analiz	Deniz hukuku temelinde uzun süreli deniz uyuşmazlıklarının çözümünün önemine dikkat çekmiştir.
Guajardo (2019)	Çin'in Güney Çin Denizi üzerindeki iddiasının modern deniz hukukuna uyum sağlayıp sağlamadığını belirleyebilmek.	Çin'in Güney Çin Denizi üzerindeki tarihsel hakları, BMDHS'de açıkça yer aldığı haliyle devam etmektedir.	Doktrinel ve İçtihatı Analiz	BMDHS yürürlüğe girmeden ortaya çıkan deniz uyuşmazlıklarının sözleşme ile uyumunu ve ortaya çıkan hakları incelemektedir.
Osthagen (2020)	Denizde devletlerin "sınır" olarak tanımladıkları alanlardaki hak ve sorumlulukları nelerdir ve buna bağlı uyuşmazlıklar nasıl çözülür? sorusunun cevabını araştırmak.	Deniz sınırlarının %90'ından fazlası ikili müzakereler yoluyla belirlenmiştir. Deniz alanlarında sınırlar, egemenlik ve yargıyla ilgili çatışmalar genellikle müzakereler ve tahkim yoluyla barışçıl bir şekilde çözülmüştür.	Vaka İncelemesi	Bu çalışmada; deniz sınırlarını ele alan bilimsel çalışmaların yanı sıra siyaset bilimi, uluslararası hukuk ve siyasi coğrafya alanlarından yararlanılmıştır.

Da Silva (2020)	Kıta sahanlığının ötesindeki sulardaki Brezilya'nın yargı yetkisini incelemek ve açık denizlerdeki seyri sefer özgürlüğünü araştırmak.	Çalışma sonucunda yürürlükteki yasalar dikkate alındığında Brezilyanın yargı yetkisi ile BMDHS 87. Maddesinde yer alan denizlerde serbestlik ilkesinin tutarsız olduğu sonucuna varılmaktadır.	Tarihsel ve Kavramsal Analiz	Uluslararası Sözleşme maddeleri ile yerel yasaların uyumu incelenmiştir.
Nwachukwu ve Nwakoby (2021)	Deniz uyuşmazlıklarının çözülebileceği çeşitli yolları inceleyerek deniz anlaşmazlıklarını çözenin en uygun yollarını belirlemek.	Deniz uyuşmazlıklarının çözümü için mevcut tüm mekanizmaların karşılaştırmalı analizleri gerçekleştirilmiş ve tahkim yolunun deniz uyuşmazlıkların çözümü için en uygun yol olduğu tespit edilmiştir.	Doktrinel	Deniz uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözülmesi ile ticari ve yatırım ilişkileri arasındaki etkileşim incelenmiştir.
Chang (2021)	İhtilafli deniz alanlarını tanımlamak ve kuvvet kullanmanın yasal dayanağını araştırmak.	Deniz hukuku uygulama sisteminin güçlendirilmesi, hem yasal süreç için hukuki bir temel sağlar hem de kıyı devletlerinin deniz haklarının korunmasını kolaylaştırır.	Teorik ve Vaka Analizi	Deniz sınırları tartışmalı olan bölgelerde kolluk kuvvetlerinin müdahalesini hukuki açıdan incelemektedir.
Baumler vd. (2021)	Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)'nde en etkili paydaşları belirlemek.	IMO'ya üye 174 Devletin %42,5'i aktif olarak komitedeki tartışma ve sunumlara katılmamıştır. Gelişmiş ekonomilere sahip devletler daha etkindir.	Nicel Veri Analizi	Küresel denizcilik yönetimde etkili olan aktörleri, ilk kez kullanılan parametreler belirleyerek özgün bir yöntem geliştirmiştir.
Darmayadi ve Purnamasari (2022)	Endonezya ve Çin arasındaki Natuna deniz anlaşmazlığının egemenlik tesisi için çözüm sürecini analiz etmeyi amaçlamaktadır.	Natuna deniz anlaşmazlığının çözüm süreci; uluslararası hukuk ve diplomatik yaklaşım olmak üzere iki tür yaklaşımla yürütülmektedir. Bu iki yaklaşım stratejisi sayesinde uyuşmazlık çözümü çok kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.	Nitel ve Betimleyici Analiz	Deniz uyuşmazlığının çözümünde hukuki yaklaşım ve diplomatik yaklaşımı örnekler üzerinden ele alarak kapsamlı bir çözüm süreci yaklaşımı geliştirmiştir.
Chandra ve Morss (2022)	BMDHS kapsamında özellikle hidrokarbon kaynaklarının bulunduğu alanlardaki deniz sınırı anlaşmazlıklarının çözüm yollarının etkinliğinin incelenmesi.	Zorunlu uyuşmazlık çözüm prosedürlerinden vazgeçmeyi seçen devletlerin tarafı olduğu uyuşmazlıkların çözümsüz kalma olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır.	Nicel Veri Analizi	Deniz sınırlarının belirlenmesinde yaşanan uyuşmazlıkları, hidrokarbon kaynaklarının varlığı durumunda ayrıca ele alarak 21. yüzyılda artan enerji kaynağı ihtiyacı bağlamında güncel bir sorunu incelemiştir.

3. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Kapsamında Devletlerin Denizlerdeki Egemenlik Alanlarına İlişkin Temel Kavramlar

Kara, hava ve deniz alanlarından oluşan devletlerin en klasik üç egemenlik alanlarından biri olan denizlerdeki ülkesel egemenlik, uluslararası deniz hukukunun konusunu oluşturmaktadır. Devletlerin deniz alanlarındaki sınırlarını belirleyebilmek ve bu konuda uluslararası hukuki zemin oluşturabilmek amacıyla II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk adım 1958 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından atılmıştır. Bu kapsamda Birinci BM Deniz Hukuku Konferansı 1958 yılında Cenevre'de 86 devletin katılımıyla toplanmış ve bu konferansta aşağıdaki dört sözleşme kabul edilmiştir (AU Washinton College of Law, 2020).

- Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
- Kıta Sahaneliği Sözleşmesi
- Açık Deniz Sözleşmesi
- Açık Deniz Balıkçılık ve Canlı Kaynaklarının Korunması Sözleşmesi

1958 yılında gerçekleşen konferans sonucu kabul edilen anlaşmalarla birlikte deniz hukuku, uluslararası hukuk temelinde şekillenmeye başlamış ve bu alanda uluslararası örf adet kurallarının yazılı hale getirilmesi, önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Daha sonra 1960 yılında karasularının genişliğiyle ilgili tartışmaların yaşandığı İkinci BM Deniz Hukuku Konferansı gerçekleştirilmiş ancak bu konuda somut bir sonuca ulaşılamamıştır (UN Audiovisual Library of International Law, 2008). Son olarak, 1973 yılından 1982 yılına kadar süren 167 devletin katılımıyla Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı düzenlenmiş ve bu konferans sonucunda 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kabul edilmiştir (UN Oceans & Law of the Sea, 1982). Devletlerin deniz yetki sınırlarının belirlenmesi ve bu alanlardaki hak ve sorumluluklarının içeriğinin tespit edilmesindeki en temel hukuki çerçeveyi "United Nations Convention on the Law of the Sea" ismiyle 1982 yılında kabul edilen "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi" (BMDHS) sunmaktadır (United Nations, 1982). 9 yıl süren çalışmalar sonucunda ortaya çıkan BMDHS, deniz hukukunda 320 madde ve 9 ekten oluşan bir çok taraflı uluslararası sözleşmedir. Uluslararası deniz hukukunun maddi kaynaklarından birini temsil eden bu çok taraflı uluslararası sözleşme, özellikle deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında temel kurallar ve kavramları içermesi bakımından önem arz etmekte, ancak tüm dünya ülkelerinin sözleşmeye taraf olmaması sebebiyle de tek genel geçer kurallar bütünü olarak ifade edilememektedir. BMDHS, üye devletlerin okyanus alanı ve kaynakları ile ilgili hak ve sorumluluklarını tanımlamaya yönelik yasal çerçeveyi oluşturmaktadır (Garcia ve Gupta, 2022: 1).

1958'de başlayan 1982 yılında önemli bir aşama kaydeden uluslararası deniz hukukunda örf ve adet kurallarının kodifikasyonu süreci, günümüzde geçerliliğini koruyan en temel uluslararası sözleşmelerden birini ortaya çıkarmıştır. Ancak bu sözleşmeye konferansa katılan 167 devlet arasından dört devlet; ABD, İsrail, Türkiye ve Venezuela karşı çıkmış, 17 devlet de çekimser kalmıştır (Hasan vd., 2019: 91). Uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri olan, sözleşmelerin sadece taraf olan devletleri bağladığı ilkesi gereğince Türkiye, deniz hukuku konferanslarına katılmasına rağmen sözleşmeyi imzalayıp onaylamadığından BMDHS ile bağlı değildir.

BMDHS'de bazı deniz alanlarının tanımları ve hukuki rejimine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu kapsamda esas hat, iç sular, kara suları, bitişik bölge, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge (MEB) ve açık deniz kavramları sözleşmede daha açık ve net biçimde tanımlanmıştır (UNCLOS, 1982). Çalışmanın bu bölümünde kısaca söz konusu kavramlara değinilerek deniz uyumsuzluklarında sıkça adı geçen terimler hakkında temel bir bilgi zemini oluşturulması hedeflenmiştir.

BMDHS çerçevesinde üzerinde durulması gereken en temel kavram, esas hattır. 1982 tarihli bu sözleşmeye göre; esas hat, devletlerin denizlerdeki egemenlik alanlarının belirlenmesinde sınırların ölçülmeye başlandığı hattı temsil etmektedir. BMDHS Bölüm II, Madde 5'de belirtildiği üzere normal esas hat; kıyı devleti tarafından resmi olarak kabul edilmiş büyük ölçekli deniz haritalarında gösterildiği haliyle, kıyı boyunca devam eden en düşük cezir hattını oluşturmakta ve karasularının ölçümü bu hattan başlamaktadır (UNCLOS, 1982). Madde 7'de ise düz esas hat hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre sahilin girintili çıkıntılı olması durumunda düz esas hat, sınırları belirlemek için kullanılmaktadır. En düşük cezir çizgisi

boyunca belirlenen noktalar birleştirilerek düz bir esas hat oluşturulur ve sınırların ölçümü bu hat dikkate alınarak gerçekleştirilir. Sözleşmede açıklanan kavramlardan bir diğeri iç sulardır. BMDHS Bölüm II Madde 8’de belirtildiği şekliyle iç sular, esas hattın berisinde kalan suları oluşturmaktadır. Dolayısıyla iç sular, esas hattın itibaren kara kütleli tarafındaki suları temsil etmektedir. Bu durumda liman, koy, körfez gibi alanlar devletlerin iç sularında yer almaktadır.

1982 tarihli BMDHS kapsamında üzerinde durulması gereken en temel kavramlardan bir diğeri kara sularıdır. BMDHS Bölüm II Madde 3’te belirtilen kara suları, esas hattın başlamak üzere 12 deniz mili olarak belirlenmiştir. Her devlet, sözleşmeye uygun olarak 12 deniz milini geçmeyecek şekilde kara sularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir. Bölüm 3 Madde 17’de tüm devlet gemilerinin karasularından zararsız geçiş hakkından yararlanabileceği belirtilmektedir (UNCLOS, 1982). Belirtilmesi gereken bir diğeri kavram ise bitişik bölgedir. Bitişik bölge; devletlerin karasuları genişliğinin bittiği yerde başlayan ve 1982 tarihli BMDHS’ye göre 24 deniz mili olarak belirlenebilecek maliye, gümrük, sağlık ve göç gibi konularda kıyı devletine yetkiler veren deniz alanını işaret etmektedir (Aksar, 2017: 52). Teknolojik gelişmeler ile birlikte deniz yatağında bulunan özellikle hidrokarbon kaynaklarının çıkartılmasının olanaklı hale gelmesi, kara sularının ötesindeki deniz yatağından faydalanma ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Bu durum coğrafi açıdan kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altındaki devamı olarak tanımlanan kıta sahanlığı kavramını ön plana çıkarmaktadır. 1982 tarihli BMDHS kıta sahanlığını şu şekilde tanımlamaktadır: “Kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca kara sularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar devam eden veya bu sınır daha kısa mesafedeyse, kıta kenarının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar olan su altındaki deniz yatağı ve toprak altı alanlarıdır.” (Balcıoğlu, 2016: 8). Özellikle ekonomik açıdan kıyı devletlerine önemli avantajlar sağlayan münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramı üzerinde en çok tartışılan deniz sınırlandırmalarından birini oluşturmaktadır. BMDHS’de belirtildiği üzere MEB; karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik alanı temsil etmektedir. Karasularının başladığı esas çizgiden itibaren 200 deniz mili uzaklığa kadar ilan edilebilen ve kıyı devletine bu alandaki su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak altında münhasır ekonomik haklar ve yetkiler tanıdığı deniz bölgesidir (Karataş, 2015: 87). Deniz uyuşmazlıklarında karşımıza çıkan en temel kavramlardan sonuncusu ise açık denizlerdir. BMDHS 86. Maddesinde açık denizlerin tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre; bir devletin karasuları, iç suları, takım ada suları, münhasır ekonomik bölgeleri dışında kalan, denize kıyısının olup olmadığı gözetilmeksizin tüm devletlere açık olan ve hiçbir devletin egemenliğinde bulunmayan deniz alanları açık denizler olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2016: 117).

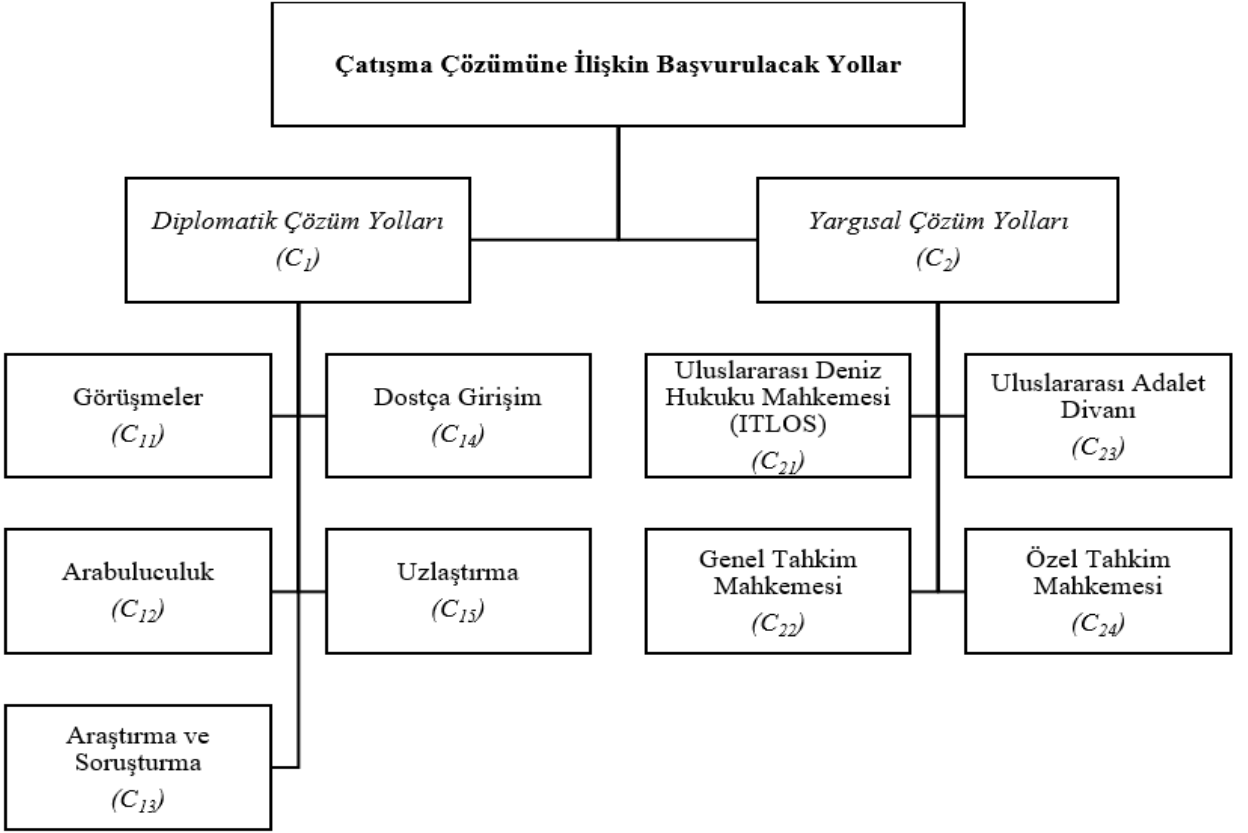
4. 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Uyuşmazlık Çözüm Yolları

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, bir taraftan devletlerin deniz alanlarındaki hak ve sorumluluklarını belirlerken diğer taraftan deniz sınırlarının belirlenmesine ilişkin süreçleri ve uyuşmazlıkların nasıl ele alınması gerektiğini de sınırlandırmaktadır (Garcia ve Gupta, 2022: 1). Devletlerin denizlerde bazı haklara sahip olduğu deniz alanlarının sınırını belirlemek, uluslararası hukukun en fazla tartışılan konularından birini oluşturmaktadır. Son yirmi yılda karasal kaynakların hızla tükenmesi nedeniyle hem enerji kaynakları hem de gıda kaynaklarının deniz yataklarında keşfedilmesine bağlı olarak deniz sınırlarının belirlenmesi daha kritik bir önem kazanmıştır (Hasan vd., 2019: 89). BMDHS, deniz sınırlarının belirlenmesindeki hukuki zemini oluşturan başlıca uluslararası belgedir.

BMDHS’de denizlerde yaşanan çatışmalara ilişkin başvurulacak çözüm yolları Kısım XV’de düzenlenmiştir (Özkan, 1984). Buna göre taraflar öncelikle sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarda BM Anlaşması madde 2 çerçevesinde barışçıl yollarla çözüm arayacaktır. BMDHS madde 283’e göre uyuşmazlık taraflarının bir araya gelerek sorunun barışçıl yollarla çözümüne ilişkin görüş alış verişinde bulunma sorumluluğu mevcuttur. Buna ek olarak sözleşme çerçevesinde taraflar dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma, araştırma ve soruşturma komisyonları gibi diplomatik çözüm yollarından herhangi birini tercih etmekte serbesttir. Ancak taraflar bu yollarla sorunu çözemedikleri takdirde BMDHS madde 287’de sayılan 4 yetkili mahkemeye başvuruda bulunma hakkına sahiptir. Bunlar Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS) Genel ve Özel Tahkim Mahkemeleridir (UNCLOS, 1982). BMDHS’nin yorumlanmasında, uygulanmasında ve sözleşme içeriği kapsamında ortaya çıkabilecek her türlü uyuşmazlığın çözümüne ilişkin 2 temel yol

belirlenmiştir. Bunlardan birinci ve ilk başvurulması gereken yol; diplomatik çözüm yoludur. İkincisi ise zorunlu çözüm yolu olan yargısal çözüm yoludur. Deniz çatışmalarının çözümüne ilişkin başvurulacak yollar genel hatları itibariyle Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. BMDHS Kapsamında Deniz Çatışmalarının Çözümüne Yönelik Başvurulacak Yollar

Şekil 1’de gösterildiği üzere BMDHS’ye taraf olan devletler arasında sözleşme kapsamında ortaya çıkacak uyuşmazlıkların çözümünde öncelikle diplomatik çözüm yollarına, şayet sorun çözülemezse daha sonra yargısal çözüm yollarına başvuruda bulunulacağı belirtilmiştir. İlk aşamada yer alan barışçıl çözüm yollarının neler olduğuyla ilgili ise sözleşme, BM Anlaşmasına atıf yapmaktadır (Akçapar, 1996: 21). BM Anlaşması madde 33; sorunların barışçıl yollarla çözümünde kullanılacak araçları sıralamaktadır. Bunlar; görüşme, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma, araştırma ve soruşturma olarak düzenlenmiştir (Akince, 2021: 102). BMDHS ise sorunun taraflarına bu barışçıl yollar içerisinde yer alan diplomatik çözüm yollarından herhangi birinin tüketilmesini yargısal sürece geçmek için şart koşmakla birlikte taraflara bu yollar arasında seçim yapma hakkı tanımıştır. Taraflar istedikleri bir barışçıl çözüm yolunu tercih edebilmektedir. BM Anlaşması’nda sıralanan barışçıl çözüm yolları arasında yer alan diplomatik çözüm yolları ve BMDHS’de yer alan yargısal çözüm yollarının kısaca açıklamaları izleyen başlıklarda yer almaktadır.

4.1. Diplomatik Çözüm Yolları

BMDHS, denizlerde yaşanan sınır sorunları ve sözleşmenin yorumlanması ile uygulanmasında ortaya çıkabilecek sorunlarda öncelikle tarafların serbest iradeleri ile belirledikleri diplomatik çözüm yollarına başvurmaları gerektiğini bir hak ve yükümlülük olarak belirtmektedir. Söz konusu diplomatik çözüm yolları; görüşmeler, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma, araştırma ve soruşturmadır.

4.1.1. Görüşmeler

Uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümüne ilişkin en eski ve en yaygın kullanılan yöntem “negotiations” yani görüşmelerdir (Aksar, 2017: 241). Tarafların sorunun çözümüne yönelik yazılı ya da sözlü biçimde iletişime geçmesidir. Görüşme yönteminin en ayırt edici tarafı üçüncü kişilerin sürece dâhil olmamasıdır. Görüşmeler genel olarak tarafların diplomatik kanalları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Görüşmeler gerçekleştirildikten sonra kriz çözülebilir ya da bir sonuca varılamaz. Genellikle görüşmeler neticesinde bir sonuca varılmadığında diğer diplomatik çözüm yollarına başvuruda bulunmaktadır (Wallace ve Martin, 2009: 329).

4.1.2. Arabuluculuk

Arabuluculuk, 1907 Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin Lahey Sözleşmesi çerçevesinde yazılı hale getirilen, uluslararası hukukta bir uyuşmazlığın çözümüne ilişkin başvuru olan barışçıl yöntemlerden birini temsil etmektedir (Altınok, 2019: 98). Dostane girişimden farklı olarak burada üçüncü kişiler, sorunun çözümüne yönelik görüşmelere katılarak, uyuşmazlık taraflarına tavsiyede bulunmak, teklifler sunmak açısından daha aktif rol oynamaktadır (Aksar, 2017: 243). Dostça girişimden ayırt edebilmenin başka bir yolu ise dostça girişimden bir sonuç alınmadığında bu sürecin bittiği yerde arabuluculuk sürecinin başladığıdır (Hillier, 1999: 231).

4.1.3. Araştırma ve Soruşturma

Uyuşmazlığın tarafsız biçimde değerlendirilebilmesi amacıyla bir komisyonun görevlendirilerek anlaşmazlık konusunun detaylı olarak incelenmesi sürecidir (Sur, 2011: 290). Uluslararası hukukta araştırma ve soruşturma komisyonlarının barışçıl çözüm yolu olarak yazılı hale getirilmesi ilk kez Rusya'nın önerisi ile “Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin 1907 La Haye Sözleşmesi”nde yer almıştır (Akince, 2021: 103). Araştırma ve soruşturma komisyonlarının hazırladığı raporlar tarafları bağlayıcı bir nitelikte değildir (Orallı, 2014: 101).

4.1.4. Dostça Girişim

Dostça girişim (good offices), uyuşmazlık taraflarının rızalarına istinaden üçüncü tarafların sorunun çözümüne ilişkin ilgililerin iletişime geçmesini sağlaması veya bu amaçla uygun ortamı hazırlamasıdır (Kaya, 2017: 155). Aralarında oluşan krizi çözebilmek amacıyla görüşme aşamasına dahi geçemeyen tarafların müzakereye ikna edilmesi amacıyla krizin tarafı olmayan bir başka devlet ya da uluslararası kuruluş tarafından gerçekleştirilebilmektedir (Orallı, 2014: 99). Burada üçüncü taraflar için dikkat edilmesi gereken nokta, görüşme sağlanmasında rol oynadığı ancak görüşmelere katılmadığıdır (Sur, 2011: 289).

4.1.5. Uzlaştırma

Uyuşmazlık taraflarının ortak olarak belirledikleri devletler, kurumlar veya komisyonlar tarafından sorunun çözümüne ilişkin incelemeler yapılarak çözümüne yönelik öneriler geliştirilmesinin talep edilmesidir (Akince, 2021: 102). Burada üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sonucu sorunun çözümüne yönelik çözüm önerilerini de içeren rapor taraflara sunulur (Aksar, 2017: 243). Ancak taraflar bu raporla bağlı olmamakla birlikte bu rapor üzerinden görüşmeleri sürdürebilmektedir. BMDHS, uzlaştırma yöntemine ayrıca önem vermiştir. BMDHS’de uzlaştırmadan zorunlu ve isteğe bağlı olmak üzere iki şekli öngörülmüştür. Burada zorunlu uzlaştırmadan kastedilen uzlaştırma sürecinin zorunlu olmasıdır. Her durumda bu çözüm yolu sonucu ortaya çıkan rapor bağlayıcı değildir.

4.2. Yargısal Çözüm Yolları

Yargısal çözüm yolları, uyuşmazlığın bir mahkeme ya da bir hakemlik yargısı aracılığıyla neticelendirilmesini içermektedir. Devletler denizlerde sınır sorunu veya diğer konularda yaşadığı uyuşmazlıkları diplomatik çözüm yollarından birini seçerek çözebilmektedir. Ancak uyuşmazlığın çözümüne ilişkin bu yollar neticesinde bir sonuca varılmadığında davayı karara bağlaması için

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (International Tribunal for the Law of the Sea “ITLOS”) ya da uluslararası bir başka mahkemeye sunabilmektedir (Osthagen, 2020: 5). BMDHS’ye göre, sözleşmenin uygulanması ve yorumlanmasıyla ilgili çıkan sorunların çözümünde barışçıl çözüm yollarına başvurulması öngörülmüştür. Burada ilk olarak taraflar, diplomatik çözüm yollarına başvuruda bulunacak, ancak hala uyuşmazlığın çözülmemesi durumunda ise taraflardan birinin isteği ile zorunlu çözüm mekanizmaları kullanılacaktır (Skalar ve Cecanpınar, 2019: 1264). Bu mekanizmalar; Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı, Genel Tahkim ve Özel Tahkim Mahkemeleridir (UNCLOS, 1982).

4.2.1. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS)

Uluslararası hukukun uygulama alanı genişledikçe uzmanlık gerektiren kurumlara duyulan ihtiyaç artmış ve bu kapsamda deniz hukuku alanında uzman bir mahkeme olan Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS) 1982 yılında kurulmuştur (Erdem, 2015: 331). ITLOS, 1982 BMDHS tarafından oluşturulmuş bağımsız bir yargı organıdır (Boyle, 1997: 37). Söz konusu anlaşmanın yorumlanması veya uygulanması ile ilgili herhangi bir anlaşmazlık oluştuğunda ve mahkemeye yargı yetkisi veren diğer herhangi bir anlaşmada özel olarak belirtilen tüm konularda yargı yetkisine sahiptir. Sözleşmeyle ilgili ihtilaflar; deniz bölgelerinin sınırlandırılması, seyrüsefer, deniz canlı kaynaklarının muhafazası ve yönetimi, deniz çevresinin korunması ve muhafazası ve deniz bilimsel araştırmaları olarak sıralanabilmektedir (ITLOS, 2022). BMDHS, zorunlu çözüm yollarını sıralarken ITLOS’un ilk sırada yer alması, tarafların bu mahkemeyi öncelikle tercih etmeleri gerektiği anlamına gelmemektedir. Uyuşmazlık tarafları, ilgili sözleşmenin 287. maddesinde sayılan yargı yollarından herhangi birini tercih etmekte serbesttir (Akçapar, 1996: 24).

4.2.2. Genel Tahkim Mahkemesi

BMDHS kapsamında uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin başvurulacak 4 yargısal mercilerden üçüncüsü; söz konusu anlaşmanın VII.Ek’ine uygun olarak oluşturulan ve 5 hakemden oluşan Tahkim Mahkemesi’dir (UNCLOS, 1982). Uyuşmazlık taraflarının aynı yöntemi kabul etmesi ve aksine karar almaması durumunda çatışma çözümünde seçtikleri yöntem uygulanacaktır. Ancak taraflar farklı yöntemleri seçmişler ya da taraflardan biri yöntemi kabul etmemişse uyuşmazlığın çözümü hakemlik mahkemesi aracılığıyla gerçekleştirilecektir (Aksar, 2017: 82). Tarih boyunca tahkim yolu uyuşmazlıkların çözümü için başvurulmuş en temel barışçıl çözüm yollarından birini oluşturmuştur. Özellikle 1994 yılından bu yana tahkim, deniz uyuşmazlıklarını çözmenin en yaygın uygulamalarından biri haline gelmiştir (Hasan vd., 2019: 94). Bu yöntemde mahkemeye anlaşmazlığın her bir tarafı birer hakem atamakta ve geri kalan üç hakem müştereken atanmaktadır (International Arbitration, 2015).

4.2.3. Uluslararası Adalet Divanı (UAD)

Uluslararası Adalet Divanı (UAD), BM bünyesinde yer alan, uluslararası hukukta devletler arasındaki çatışmaların barışçıl çözümüne önemli katkı sağlayan en temel ve evrensel yargı organıdır (Ata, 2018: 78). BMDHS madde 287’de sayılan yargı organlarından biridir. 1982 yılında ITLOS kurulana kadar uluslararası deniz hukukunda tek yetkili yargı merci olarak görev yapmıştır. Dolayısıyla ITLOS’un kurulması, bir taraftan uluslararası hukukta parçalanmaya sebep olduğu yönünde eleştirilirken diğer taraftan deniz hukuku alanında uzman bir mahkemenin kurulması bu alanda uzmanlaşmaya gidildiği yönünde değerlendirilmiştir. UAD Statüsü 36. madde uyarınca; sadece deniz hukukunda değil BM Anlaşması ya da yürürlükteki diğer anlaşmalarla ilgili tarafların kendisine başvurduğu tüm davalarda UAD yetkilidir (Kaya, 2021:2013).

4.2.4. Özel Tahkim Mahkemesi

BMDHS’ye göre sözleşmede yer alan belirli konularda sorunun çözülmesine yönelik oluşturulan mahkemeleri ifade etmektedir. Uyuşmazlığın çözümüne ilişkin gerekli inceleme, araştırma ve soruşturma, hakem adı verilen üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. BMDHS Ek VIII’de öngörülen özel tahkim mahkemesinin diğer tahkim mahkemesinden farkı; özel tahkimin ancak balıkçılık, deniz çevresinin

korunması, denizde bilimsel araştırmalar ve seyrüsefer konularında uzman kişilerden oluşarak uygulanabilecek olmasıdır (Akçapar, 1996: 25).

5. Yöntem

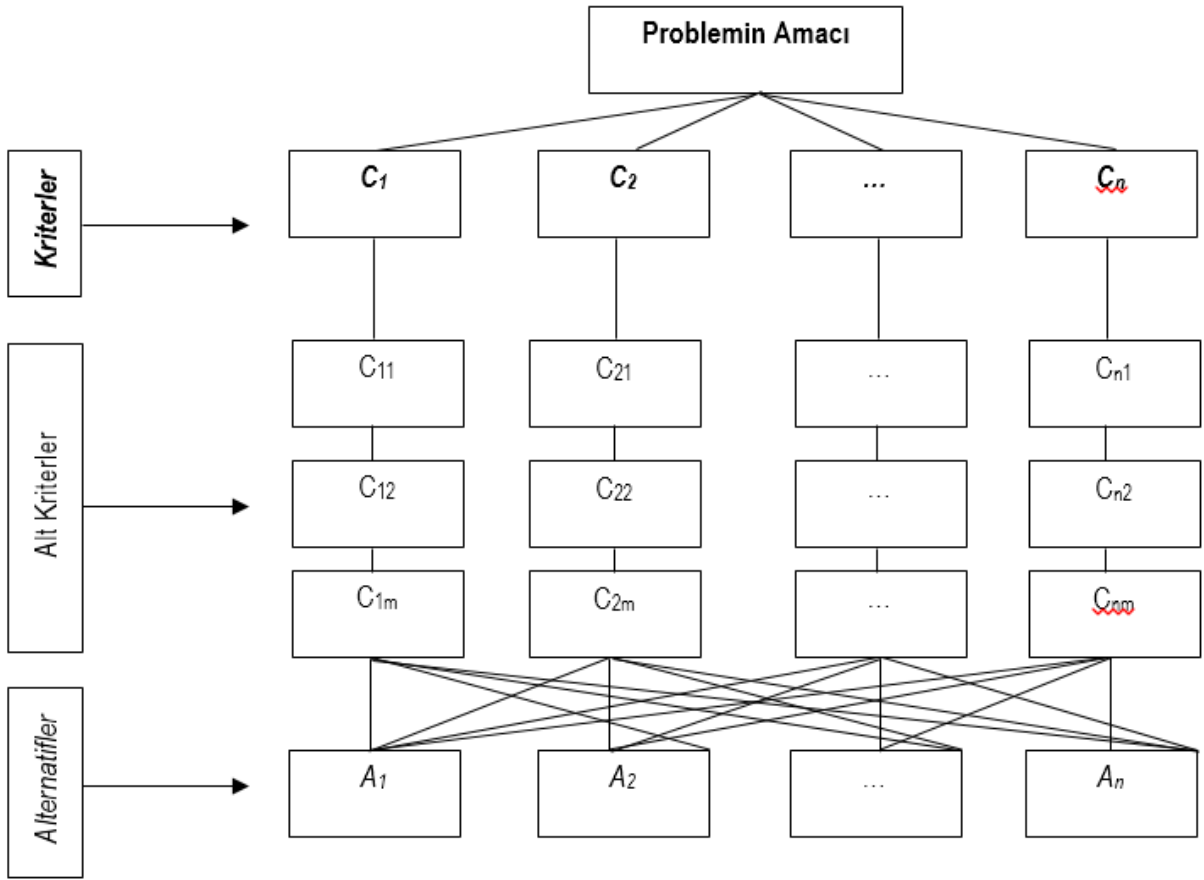
Araştırmanın bu başlığında, çalışmada faydalanılan Bulanık AHP (BAHP) Yönteminin teorik bilgileri ve BAHP’de tutarlılığın hesaplanmasına yönelik bilgiler sunulmuştur.

5.1. BAHP

BAHP yaklaşımı 1996 yılında Chang tarafından kapsam analizi yöntemi ilkesine dayalı olarak önerilmiştir (Nazim vd., 2022; 10857). Uzman bilgisi temelinde hesaplanacak her bir kriter için hem ağırlıkların ifade edilmesini sağlayan hem de belirsiz ve kesin olmayan verileri yöneten BAHP yaklaşımı literatürde sıklıkla kullanılan çok kriterli karar verme yaklaşımıdır (Tahri vd., 2022a; 4). BAHP yönteminin uygulamasında birkaç adım bulunmaktadır. BAHP’de uygulanan adımlar aşağıda gösterilmektedir (Nazim vd., 2022; Tahri vd., 2022b):

Adım 1. Alternatifler ya da kriterlere yönelik hiyerarşik yapı, problemin doğasına uygun olacak biçimde oluşturulur. BAHP’de oluşturulan hiyerarşik yapı Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2. BAHP’nin Hiyerarşik Yapısı

Adım 2. Karar vericiler, Tablo 2’de gösterilen dilsel değişkenlerden faydalanarak, her bir kriteri ikili bir şekilde karşılaştırır. Karar vericilerin gerçekleştirdiği ikili karşılaştırmalar sonucunda bulanık ikili karşılaştırma matrisi elde edilir. Elde edilen bulanık ikili karşılaştırma matrisi aşağıda (1) gösterilmektedir.

Tablo 2. BAHP’de Kullanılan Dil Değişkenleri

Dil Değişkenleri	Bulanık Ölçek
Eşit önem	(1;1;1) (1;2;3)
Biraz daha fazla önemli	(2;3;4) (3;4;5)
Kuvvetli derecede önemli	(4;5;6) (5;6;7)
Çok kuvvetli derecede önemli	(6;7;8) (7;8;9)
Tamamıyla önemli	(8;9;9)

$$\tilde{X} = \begin{pmatrix} \tilde{k}_{11} & \tilde{k}_{12} & \dots & \tilde{k}_{1n} \\ \tilde{k}_{21} & \tilde{k}_{22} & \dots & \tilde{k}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{k}_{n1} & \tilde{k}_{n2} & \dots & \tilde{k}_{nn} \end{pmatrix} \quad (1)$$

Adım 3. Uzman görüşlerinden oluşan bulanık ikili karşılaştırma matrisleri formül (2)'de gösterilen geometrik ortalama vasıtasıyla birleştirilerek ortak karar matrisi elde edilir. Bu noktada \tilde{a}_i üçgensel bulanık değerleri göstermektedir.

$$\tilde{a}_i = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n \tilde{k}_{ij}} \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (2)$$

Adım 4. Problemden yer alan kriterlerin bulanık ağırlıkları formül (3)'te gösterildiği şekilde hesaplanır.

$$\tilde{w}_i = \tilde{a}_i \times (\tilde{a}_1 + \tilde{a}_2 + \dots + \tilde{a}_n)^{-1} \quad (3)$$

Formüle yer alan \tilde{w}_i notasyonu i. kriterin bulanık ağırlığını göstermektedir. i. kriterin bulanık ağırlığını gösteren \tilde{w}_i değeri $\tilde{w}_i = (l_{wi}, m_{wi}, u_{wi})$ olarak temsil edilmektedir. l_{wi} alt (l), m_{wi} orta (m) ve u_{wi} ise üst (u) ağırlık değerlerini temsil etmektedir.

Adım 5. Bulanık üçgensel sayı durumunda olan \tilde{w}_i değerinin durulaştırılması gerekmektedir. $\tilde{w}_i = (l_{wi}, m_{wi}, u_{wi})$ değerinin durulaştırılması aşağıdaki formül (4) ile gerçekleştirilmektedir.

$$P_i = \frac{l_{wi} + m_{wi} + u_{wi}}{3} \quad (4)$$

Adım 6. Durulaştırma işleminin ardından elde edilen P_i değerinin normalizasyon işlemi gerçekleştirilmelidir. P_i değerinin normalizasyonu için kullanılacak formül (5) aşağıda gösterilmektedir.

$$R_i = \frac{P_i}{\sum_{i=1}^n P_i} \quad (5)$$

5.2. BAHP'nin Tutarlılığının Hesaplanması

BAHP işlemlerinin gerçekleştirilmesinin ardından elde edilen sonuçlar için tutarlılık oranı hesaplanmalıdır. BAHP'den elde edilen sonuçların tutarlılık oranının hesaplanması için izlenen adımlar aşağıda gösterilmektedir (Calabrese vd., 2013; Göksu ve Güngör, 2008):

Adım 1. Bulanık ikili karşılaştırma matrislerinin oluşturduğu bulanık sayıların duru hale getirilmesi gerekmektedir. Üçgensel bir bulanık sayı $w = (l, m, u)$ olarak verilmesi durumunda gerçekleştirilecek olan durulaştırma işlemi için aşağıdaki formül (6) kullanılmaktadır.

$$w_{ij} = \frac{(l+m+u)}{3} \quad (6)$$

Adım 2. Yeni ağırlık vektörleri, durulaştırma işleminin ardından oluşturulan ikili karşılaştırma matrisiyle hesaplanmış ağırlık vektörlerinin birbirleriyle çarpımı (7) sonucu elde edilir.

$$\begin{pmatrix} k_{11} & k_{12} & \dots & k_{1n} \\ k_{21} & k_{22} & \dots & k_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ k_{n1} & k_{n2} & \dots & k_{nn} \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} P_1 \\ P_2 \\ \vdots \\ P_n \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} P_x \\ P_y \\ \vdots \\ P_z \end{pmatrix} \quad (7)$$

Adım 3. Önceki aşamada oluşturulan yeni ağırlık vektörleri (7), ilk ağırlık vektörlerine bölünür. Bu işlemin ardından problemde yer alan kriterler için ayrı ayrı hesaplanan bu değerler formül (8)'de gösterildiği gibi toplanır. Gerçekleştirilen toplama işleminin ardından λ_{\max} (9), oluşan toplamın problemde yer alan kriter sayısına bölünmesi ile elde edilir.

$$\left(\frac{P_x}{P_1} + \frac{P_y}{P_2} + \dots + \frac{P_n}{P_z} \right) \quad (8)$$

$$\lambda_{\max} = \left(\frac{P_x}{P_1} + \frac{P_y}{P_2} + \dots + \frac{P_n}{P_z} \right) / n \quad (9)$$

Adım 4. Tutarlılık oranının hesaplanabilmesi için öncelikle tutarlılık indeksi (TI)'nin belirlenmesi gerekmektedir. Tutarlılık indeksi formül (10) aracılığıyla hesaplanmaktadır.

$$TI = \frac{(\lambda_{\max} - n)}{(n-1)} \quad (10)$$

Adım 5. Tutarlılık indeksinin belirlenmesinin ardından son aşamada tutarlılık oranı tespit edilmektedir. Formül (11)'de gösterildiği şekilde tutarlılık oranı (TO) hesaplanmaktadır. Yapılan araştırmanın tutarlı sayılması için hesaplanan tutarlılık oranının 0,10'dan küçük olma zorunluluğu bulunmaktadır.

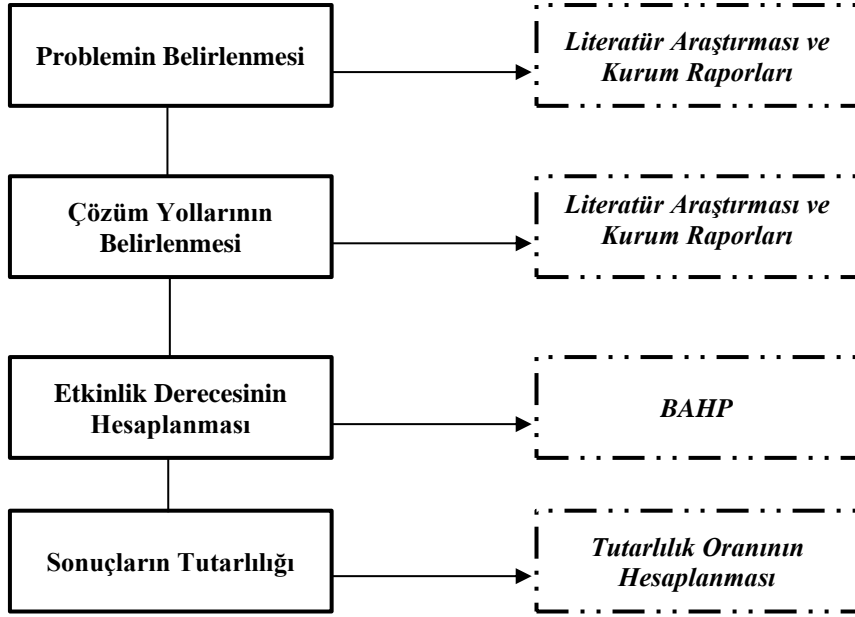
$$TO = \frac{TI}{\text{Rassal Değer}} \quad (11)$$

6. Uygulama

Denizlerde bulunan doğal kaynaklara olan ihtiyacın artmasıyla birlikte deniz alanlarında meydana gelen çatışmaların çözümüne yönelik başvurulacak yolların önemi her geçen gün daha fazla artmaktadır. Özellikle dünya genelinde devletler arasında artan rekabet ve gerginliklerden dolayı ortaya çıkan çatışmaların çözüm yolları uluslararası ilişkilerde daha da önemli hale gelmiştir.

Bu çalışmada, devletlerin yaşadığı deniz uyuşmazlıklarının çözümüne yönelik başvuru yollarının etkinlik dereceleri belirlenmiştir. Çalışmanın uygulama kısmında uluslararası alanda var olan çözüm yollarının etkinlik derecelerinin belirlenmesine yönelik olarak oluşturulan probleme BAHF Yöntemiyle çözüm aranmıştır. Çalışmada belirlenen amaç ekseninde oluşturulan uygulama süreci Şekil 3'te sunulmaktadır.

Şekil 3. Uygulama Süreci

6.1. Uzman Grubun Oluşturulması

Çalışmada yer alan uzman grup, uluslararası hukuk alanında bilimsel çalışmalara sahip akademisyenlerden oluşmaktadır. Çözüm yollarının değerlendirilmesine katılan beş akademisyenin yer aldığı uzman gruba yönelik bilgiler Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Uzman Gruba Yönelik Bilgiler

Uzman	Unvan	Akademik Çalışma Süresi	Çalışma Sayısı
Uzman 1	Prof. Dr.	> 15	12
Uzman 2	Prof. Dr.	> 10	14
Uzman 3	Doç. Dr.	> 10	11
Uzman 4	Doç. Dr.	> 8	15
Uzman 5	Dr. Öğr. Üyesi	> 6	8

6.2. Çalışmada Yer Alan Çözüm Yolları

Bu çalışmada kullanılan çözüm yolları BMDHS ile ilgili literatür araştırması ve uluslararası kurum ile kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlar incelenerek belirlenmiştir. Çalışmada yer alan deniz çatışmalarının çözümüne yönelik başvurulacak yollar ve bu yollara ait notasyonlar Şekil 1'de gösterilmiştir.

6.3. BAHP Yöntemi Aracılığıyla Hiyerarşik Yapının Düzenlenmesi

BAHP yönteminden faydalanılarak çözüm yollarının etkinlik derecelerinin tespit edilmesi aşamasında ilk olarak probleme yönelik hiyerarşik yapı oluşturulmuştur. Bu aşamanın gerçekleştirilmesi için ilgili literatür ile çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlardan yararlanılmıştır.

Çözüm yollarının hiyerarşik yapısının düzenlenmesinin ardından uluslararası hukuk çalışmalarına sahip beş akademisyen ile yüz yüze görüşülerek her birinin ayrı ayrı görüşleri alınmıştır. Her bir akademisyen için 2*2 ana çözüm, 5*5 ve 4*4 alt çözüm yollarının yer aldığı matrisler oluşturulmuştur. Bu matrislerin geometrik ortalama ile birleştirilmesi sonucunda bulanık ikili kıyaslama matrisine ulaşılmıştır. Bulanık ikili

kıyaslama matrisinin oluşturulmasının ardından yöntem kısmında yer alan aşamalar takip edilerek çözüm yollarının sahip olduğu etkinlik dereceleri tespit edilmiştir. Son aşamada ise elde edilen sonuçların tutarlılık oranları hesaplanmıştır.

6.4. Çözüm Yollarının Etkinlik Derecelerinin Belirlenmesi

Gerçekleştirilen uygulama kapsamında çözüm yollarının etkinlik dereceleri uluslararası hukuk alanında çalışmalara sahip olan beş akademisyenden oluşturulan uzman grup ile yapılan yüz yüze görüşmeler çerçevesinde elde edilen bilgiler bağlamında belirlenmiştir. Çalışmada iki ana ve dokuz alt başvuru yoluna göre gerçekleştirilen ikili kıyaslamalar sonucunda elde edilen bulanık karar matrisi Ek-1’de verilmektedir.

Gerçekleştirilen ikili kıyaslamalar sonucunda, kıyaslama matrislerinin tutarlılık oranlarının 0,10’un altında olduğu görülmüştür. Bu bilgi ışığında çalışmada gerçekleştirilen ikili kıyaslamalar sonucunda elde edilen verilerin tutarlı olduğu söylenebilmektedir. Çalışmada gerçekleştirilen uygulama sonucunda çözüm yollarının sahip olduğu göreceli etkinlik dereceleri ile global etkinlik derecelerine ait sonuçlar Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4. Çözüm Yollarının Göreceli-Global Etkinlik Dereceleri

Ana Yollar		Alt Yollar		
	Ana Yol Etkinlik Derecesi		Alt Yolun Göreceli Etkinlik Derecesi	Alt Yolun Global Etkinlik Derecesi
Diplomatik Çözüm Yolları	0,2638	Görüşmeler	0,4629	0,1221
		Arabuluculuk	0,1690	0,0446
		Araştırma ve Soruşturma	0,0698	0,0184
		Dostça Girişim	0,1384	0,0365
		Uzlaştırma	0,1599	0,0422
Yargısal Çözüm Yolları	0,7362	Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi	0,1696	0,1249
		Genel Tahkim Mahkemesi	0,0969	0,0713
		Uluslararası Adalet Divanı	0,6494	0,4781
		Özel Tahkim Mahkemesi	0,0841	0,0619

Tablo 4’te yer alan bilgiler ekseninde BAHF yöntemine göre ana çözüm yolu olan Yargısal Çözüm Yolları (0,7362) en etkili çözüm yolu olarak belirlenmiştir. En etkin çözüm yolu olarak belirlenen Yargısal Çözüm Yollarının bünyesinde yer alan alt çözüm yolları arasında ise en etkin çözüm yolu, Uluslararası Adalet Divanı (0,6494) olarak saptanmıştır. En düşük etkinliğe sahip olan alt çözüm yolu ise Diplomatik Çözüm Yolları bünyesinde yer alan Araştırma ve Soruşturma (0,0184) çözüm yolu olarak tespit edilmiştir. Genel olarak alt çözüm yolları incelendiğinde ise en etkin ilk üç çözüm yolu sırasıyla Uluslararası Adalet Divanı (0,6494), Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (0,1249) ve Görüşmeler (0,1221) olarak tespit edilmiştir.

7. Sonuç

Denizler, tarih boyunca toplumların hayatında önemli bir yere sahip olmuş; ekonomik, askeri, kültürel, güvenlik ve politik açıdan devletlere fayda sağlayarak ulusal çıkarlarına hizmet etmiştir. Özellikle 21. yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeyle birlikte deniz kaynaklarından faydalanmanın daha imkânlı bir boyut kazanması, deniz alanlarını 21. yüzyılın rekabet alanlarına dönüştürürken aynı zamanda denizlerde yaşanan çatışma ve uyuşmazlıkların sayısında da artışa sebep olmuştur. Karasal kaynakların hızla tükenmesi ve deniz yataklarında hidrokarbon kaynaklarının keşfiyle birlikte denize kıyısı olan devletler için denizlerdeki egemenlik haklarının korunması daha kritik bir boyut kazanmıştır. Deniz alanları ve deniz

yatağıyla ilgili uluslararası hukuk kişilerinin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen uluslararası deniz hukuku, ortaya çıkan deniz uyuşmazlıklarının çözümünde başvurulacak en temel yolu oluşturmaktadır. Uluslararası deniz hukuku kurallarının yazılı hale getirilmesi 20. yüzyılda mümkün olurken bu alandaki en temel ve yürürlükte olan sözleşmelerden birini BMDHS temsil etmektedir. Deniz alanında uluslararası teamül kurallarının kodifiyesi sürecinin en önemli çıktılarında birini temsil eden bu sözleşme, deniz alanlarının sınırlandırılmasındaki ilke ve kuralları, bu sınırları temsil eden kavramları, devletlerin deniz alanlarındaki hak ve yetkileriyle sorumluluklarını belirlemekte ve özellikle deniz uyuşmazlıklarının çözümü amacıyla “Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi”ni kurarak uluslararası hukukta uzmanlaşmaya dayanan bir yapı oluşturulmasına olanak sağlamaktadır.

1982’de imzaya açılmasından itibaren 40 yıl ve 1994’te yürürlüğe girmesinden itibaren 28 yıl geçen BMDHS, deniz uyuşmazlıklarının barışçıl yollarla çözülmesini öngörmektedir. Çalışmanın dördüncü başlığında detaylı olarak açıklanan uyuşmazlık çözüm yolları; diplomatik ve yargısal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Diplomatik çözüm yolları; görüşmeler, arabuluculuk, araştırma ve soruşturma, dostça girişim, uzlaştırma olarak belirlenirken yargısal çözüm mekanizmaları ise; Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Genel Tahkim Mahkemesi, Uluslararası Adalet Divanı ve Özel Tahkim Mahkemesi’dir. Bu çalışmanın amacı, söz konusu uyuşmazlık çözüm yollarından hangisinin daha etkin olduğunu BAHF Yöntemi aracılığıyla tespit etmektir. Bu alandaki uzman görüşlerin yansıtıldığı araştırma sonucunda yargısal çözüm yolları (0,7362) en etkin çözüm yolu olarak belirlenmiştir. Deniz uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin hem yargısal hem de diplomatik çözüm yollarının birlikte ele alınması durumunda ise, en etkin çözüm yolu *Uluslararası Adalet Divanı (0,6494)* olarak saptanmıştır. Tüm çözüm yolları içerisinde en düşük etkinliğe sahip olan alt çözüm yolu ise diplomatik çözüm yolları bünyesinde yer alan *Araştırma ve Soruşturma (0,0184)*’dır. Genel olarak alt çözüm yolları incelendiğinde ise en etkin ilk üç çözüm yolu sırasıyla *Uluslararası Adalet Divanı (0,6494)*, *Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (0,1249)* ve *Görüşmeler (0,1221)* olarak tespit edilmiştir. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde Uluslararası Adalet Divanı’nın diğer tüm uyuşmazlık çözüm yollarından önemli oranda öncelikli görüldüğü sonucuna varılmakta, bu durum Divan’ın evrensel yargı yetkisiyle örtüşmektedir.

Çalışmada gerçekleştirilen uygulama sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde; yargısal çözüm yolunun diplomatik yollara kıyasla daha etkin görüldüğü izlenmiştir. Bu durum, uyuşmazlık taraflarının diplomatik yolları kullandığı durumlarda çıkar çatışması yaşanması nedeniyle bir sonuca ulaşamadıkları ve bu uyuşmazlığı çözecek bir karar merciine ihtiyaç duyulduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Çalışmada 0,6494 etkinlik derecesiyle *Uluslararası Adalet Divanı*’nın evrensel yargı yetkisi, karar mercii ihtiyacını ilk sırada karşılayan önemli bir çözüm mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. 0,1249 etkinlik derecesiyle uyuşmazlık çözümüne ilişkin en etkin ikinci başvuru yolunun *Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi* olduğu görülmektedir. Ancak çalışmada dikkat çeken en önemli sonuçlardan biri uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin başvurulacak diplomatik yollardan ‘*Görüşmeler*’in 0,1221 etkinlik derecesiyle üçüncü en etkin başvuru yolu olarak tespit edilmesidir. Görüşmeler şeklinde gerçekleşen diplomatik başvuru yolunun diğer diplomatik yollara kıyasla daha etkin görülmesi, uyuşmazlık taraflarının çözüm sürecine bizzat katkı sunması ile ilerlemesi ve üçüncü tarafların müdahil olmamasının sürecin verimli zeminde yönetilmesine katkıda bulunduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Özetle Uluslararası hukuk alanında güvenilir bir uluslararası mahkemenin yargı yetkisi, deniz uyuşmazlıklarının çözümünde oldukça etkin görülürken buna ek olarak tarafların sorunun çözümüne yönelik yazılı ya da sözlü biçimde iletişime geçmesi olarak tanımlanan görüşme yöntemi de uyuşmazlıkların çözümünde öncelikli görülen çözüm yollarından birini temsil etmektedir. Görüşme yöntemini diğer diplomatik yöntemlerden ayıran en önemli nokta ise uyuşmazlık tarafı olmayan üçüncü aktörlerin sürece dâhil olmamasıdır.

Bu çalışma, deniz uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin en etkin başvuru yolunu BAHF Yöntemiyle belirleyen literatürdeki ilk çalışmadır. Mevcut araştırma, literatürde var olan söz konusu boşluğu doldurması yönüyle özgün değer taşımaktadır. Çalışmanın sonuçları bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğinde ilgili literatürde yer alan araştırmalarla uyumlu olduğu görülmektedir. Uluslararası Adalet Divanı’nın deniz uyuşmazlıklarının çözümünde diğer başvuru yollarına kıyasla önemli oranda öncelikli görülmesi bir taraftan Divan’ın evrensel yargı yetkisiyle örtüşürken diğer taraftan Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi kurulduğunda yaşanan uluslararası hukukun parçalanması tartışmalarını da

destekler niteliktedir. Sonuç olarak uluslararası hukuk, son yirmi yılda önemli bir gelişim göstermiş olsa da uluslararası sistemin kendine özgü yapısı gereği devletlerin sadece kendi rızalarıyla uluslararası mahkemelerin yargı yetkisini tanımaları, devletlerin üstünde bir otoritenin yer almaması gibi faktörler bu alandaki gelişmeleri yavaşlatan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçapar, B. (1996). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51 (1), 19-42.
- Akince, B. (2021). Uluslararası Hukuk'ta Çözüm Mekanizmaları ve Uygunluğun Sağlanması Mekanizmaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 99-114.
- Aksar, Y. (2017). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk -II-*. 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Altınok, M. S. (2019). 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Göre Derin Deniz Yatağı Madenciliğinin Tabi Olduğu Hukuki Rejim. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara.
- Åsgeirsdóttir, Á. ve Steinwand, M. (2015). Dispute Settlement Mechanisms and Maritime Boundary Settlements. *The Review of International Organization*, 10, 119-143, DOI 10.1007/s11558-015-9217-9.
- Ata, E. (2018). Uluslararası Adalet Divanı'nın Reform İhtiyacı. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniv. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 77-109.
- AU Washinton College of Law (2020). *UNCLOS I 1958*. <https://wcl.american.libguides.com/c.php?g=563260&p=3877785> (02.03.2022).
- Balcioğlu, H. (2016). Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlıkları Kapsamında Doğu Akdeniz'de Durum Değerlendirmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baumler, R. Arce, M. C. ve Pazaver, A. (2021). Quantification of Influence and Interest at IMO in Maritime Safety and Human Element Matters. *Marine Policy*, 133, <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2021.104746> (21.05.2022).
- Boyle, A. (1997). Dispute Settlement and the Law of the Sea Convention: Problems of Fragmentation and Jurisdiction. *International and Comparative Law Quarterly*, 46(1), 37-54.
- Calabrese A., Costa R., Menichini T. (2013). Using fuzzy AHP to Manage Intellectual Capital Assets: An Application to the ICT Service Industry. *Expert Systems with Applications*, 40, 3747-3755.
- Chandra, V. ve Morss, J. R. (2022). UNCLOS and Maritime Boundary Disputes in Areas of Hydrocarbon Potential: Oil Under Troubled Waters?. *Ocean Development & International Law*, 53(1), 1-18.
- Chang, Yen-Chiang (2021). The Use of Force During Law Enforcement in Disputed Maritime Areas. *Marine Policy*, 124, <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.104382> (22.05.2022).
- Churchill, R.R. ve Lowe, A.V. (1988). *The Law of The Sea*. Manchester Universty Press, Second Edition, Manchester.
- Da Silva, A. P. (2020). The Concept of Brazilian Jurisdictional Waters and its Impact on the Freedom of the High Seas. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 35(2), 295-324.
- Darmayadi, Andrias ve Purnamasari, E. Nabilah (2022). Indonesia-China Relations in the Natuna Sea Dispute Resolution: Struggle for Sovereignty. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*, 9 (1), 41-48.
- Druel, E. ve Gjerde, K. M. (2014). Sustaining Marine Life Beyond Boundaries: Options for an Implementing Agreement for Marine Biodiversity Beyond National Jurisdiction Under the United Nations Convention on the Law of the Sea. *Marine Policy*, 49, 90-97.
- Erdem, M. (2015). Bangladeş-Myanmar Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası Işığında Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin Kuruluşuna İlişkin Bir Değerlendirme. *AÜHFD*, 64 (2) 2015: 329-364.
- Garcia, María C. ve Gupta, J. (2022). Environmental and Sociocultural Claims within Maritime Boundary Disputes. *Marine Policy*, <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2022.105043> (20.05.2022).
- Göksu A, Güngör İ. (2008). Bulanık Analitik Hiyerarşik Proses ve Üniversite Tercih Sıralamasında Uygulanması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1-26.
- Groves, S. (2011). U.N. Convention on the Law of the Sea Erodes U.S. Sovereignty over U.S. Extended Continental Shelf. *The Heritage Foundation*, Washington, DC. <http://report.heritage.org/bg2561> (17.05.2022).

- Gujardo, D. (2019). China's Claim Over the South China Sea Before International Law. *Revista Chilena De Derecho*, 46 (2), 501-525.
- Hasan, Md. M., Jian, H., Alam, M. W ve Chowdhury K. M. A. (2019). Protracted Maritime Boundary Disputes and Maritime Laws. *Journal of International Maritime Safety, Environmental Affairs, and Shipping*, 2(2), 89-96, <https://doi.org/10.1080/25725084.2018.1564184> (20.05.2022)
- Hillier, T. (1999). *Principles of Public International Law*. Cavendish Publishing, Second Edition, London.
- Hoagland, P., Jacoby, J., Schumacher, Mary, Burns, C. (2019). Law of the Sea. *Encyclopedia of Ocean Sciences*, 6, 526-537.
- International Arbitration (2015). *Law of the Sea Dispute Settlement Mechanism*. <https://www.international-arbitration-attorney.com/law-of-the-sea-dispute-settlement-mechanism/> (30.05.2022).
- ITLOS (2022). Home. <https://www.itlos.org/en/main/latest-news/> (25.05.2022).
- Karataş, S.(2015). Münhasır Ekonomik Bölge Üzerinde Üçüncü Devletlerin Hak ve Yetkileri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 33 (2), 79-110.
- Kaya, G. (2021). Uluslararası Hukukta Bölümlenmenin Uluslararası Deniz Hukuku Yönünden İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29 (3), 2009-2049.
- Kaya, İ. S. (2017). Uluslararası Örnekler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözüm Yolları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(2), 153-163.
- Keyuan, Z. (2010). The International Tribunal for the Law of the Sea: Procedures, Practices, and Asian States. *Ocean Development & International Law*, 41(2), 131-151.
- Nazim, M., Mohammad, CW, Sadiq, M. (2022). A Comparison Between Fuzzy AHP and Fuzzy TOPSIS Methods to Software Requirements Selection. *Alexandria Engineering Journal*, 61, 10851-10870.
- Nwachukwu, T. N. ve Nwakoby, I. (2021). Maritime Dispute Resolution Mechanisms and Their Downsides. *Law and Social Justice Review*, 2 (3), 184-190.
- Orallı, L. E. (2014). Uluslararası Krizler ve Bağımsız Soruşturma Komisyonlar. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 3(2), 91-118.
- Osthagen, A. (2020). Maritime Boundary Disputes: What Are They and Why Do They Matter?. *Marine Policy*, <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2020.104118> (20.05.2022).
- Özman, A. (1984). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. *İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayınları*, <http://www.turkishgreek.org/kuetuephane/item/153-unclos-turkish> (18.04.2022).
- Öztürk, C. (2016). Açık Denizlerde Düzen ve Güvenlik. *Bitlis Eren Ün. İİBF Akademik İzdüşüm Dergisi*, 1 (1), 112-132.
- Roach, J. A. (2014). Today's Customary International Law of the Sea. *Ocean Development & International Law*, 45(3), 239-259.
- Skalar, M. ve Cecanpınar, H. (2019). Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesinin İhtiyati Tedbir Yetkisi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25 (2), 1264-1287.
- Sur, M. (2011). *Uluslararası Hukukun Esasları*. Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
- Tahri M., Kaspar J., Madsen AL., Modlinger R., Zabihi K., Marusak R., ve Vacik, H. (2022a). Comparative Study of Fuzzy-AHP and BBN for Spatially-Explicit Prediction of Bark Beetle Predisposition. *Environmental Modelling and Software*, 147, 1-17.
- Tahri, M., Maanan, M., Tahri, H., Kaspar, J., Purwesti, CR., Mohammadi, Z., ve Marusak, R.(2022b). New Fuzzy-AHP Matlab Based Graphical User Interface (GUI) for a Broad Range of Users: Sample Applications in the Environmental Field. *Computers and Geosciences*, 158, 1-8.
- Tim, D., Kendall, F. ve London, S. (2005). Legal Aspects of Marine Scientific Research (MSR) and Part XIII of the UN Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). *ABLOS Conference–Monaco*.
- UN Audiovisual Library of International Law (2008). *Law of the Sea*, <https://legal.un.org/avl/ha/gclos/gclos.html> (12.03.2022).
- UN Oceans & Law of the Sea (1982). *United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 Overview and Full Text*. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm (15.03.2022).
- UNCLOS (1982). *10 Aralık 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm (23.05.2022).
- UNCTAD (2018). *50 Years of Review of Maritime Transport, 1968-2018: Reflecting on the Past, Exploring the Future*. https://unctad.org/system/files/official-document/dtl2018d1_en.pdf (22.05.2022).

United Nations (1982). *United Nations Convention on the Law of the Sea*.
https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf (05.04.2022).
Wallece, R. ve Martin, O. (2009). *International Law*. 6th Edition, Sweet & Maxwell, Mytholmroyd.

EK-1. Ana ve Alt Çözüm Yollarına İlişkin İkili Kıyaslama Matrisleri

Ana Çözüm Yolları

	C_1	C_1	C_1	C_2	C_2	C_2
C_1	1.0000	1.0000	1.0000	0.2971	0.3560	0.4353
C_2	2.2974	2.8094	3.3659	1.0000	1.0000	1.0000

Diplomatik Alt Çözüm Yolları

	C_{11}	C_{11}	C_{11}	C_{12}	C_{12}	C_{12}	C_{13}	C_{13}	C_{13}	C_{14}	C_{14}	C_{14}	C_{15}	C_{15}	C_{15}
C_{11}	1.0000	1.0000	1.0000	2.1689	2.8094	3.5652	3.0863	4.2823	5.3868	1.8442	2.3714	2.9302	2.9926	3.6297	4.2236
C_{12}	0.2805	0.3560	0.4611	1.0000	1.0000	1.0000	2.1689	2.8252	3.4375	0.8219	1.0592	1.3797	0.4353	0.5942	0.8219
C_{13}	0.1856	0.2335	0.3240	0.1856	0.2335	0.3240	1.0000	1.0000	1.0000	0.3081	0.3839	0.5296	0.2682	0.3196	0.4014
C_{14}	0.3413	0.4217	0.5422	0.3413	0.4217	0.5422	1.8882	2.6052	3.2453	1.0000	1.0000	1.0000	0.4251	0.5024	0.6006
C_{15}	0.2368	0.2755	0.3342	0.2368	0.2755	0.3342	2.4915	3.1291	3.7279	1.6651	1.9905	2.3522	1.0000	1.0000	1.0000

Tutarlılık Oranı: 0.0254

Yargısal Alt Çözüm Yolları

	C_{21}	C_{21}	C_{21}	C_{22}	C_{22}	C_{22}	C_{23}	C_{23}	C_{23}	C_{24}	C_{24}	C_{24}
C_{21}	1.0000	1.0000	1.0000	1.8882	2.2552	2.7019	0.1410	0.1648	0.1986	1.7188	2.1118	2.5695
C_{22}	0.3701	0.4434	0.5296	1.0000	1.0000	1.0000	0.1324	0.1528	0.1807	1.0000	1.2457	1.5157
C_{23}	5.0363	6.0688	7.0903	5.0363	6.0688	7.0903	1.0000	1.0000	1.0000	4.1930	4.7433	5.2780
C_{24}	0.3892	0.4735	0.5818	0.3892	0.4735	0.5818	0.1895	0.2108	0.2385	1.0000	1.0000	1.0000

Tutarlılık Oranı: 0.0127